

Економічна безпека регіонів та подолання загроз в сучасних умовах

У статті розкрито підходи до визначення економічної безпеки регіону, розглянуто її внутрішню структуру, охарактеризовано фактори, які здійснюють дестабілізуючий вплив на економічну безпеку регіону.

економічна безпека регіону, об'єкт та суб'єкти економічної безпеки, загрози економічної безпеки, структура формування економічної безпеки регіонів

Актуальність теми дослідження. Як показує світовий досвід, забезпечення економічної безпеки – це гарантія незалежності країни, умова стабільності та ефективності життєдіяльності суспільства, гарантія досягнення успіху [2]. Проблеми забезпечення економічної безпеки України, як умова її відродження, приваблюють до себе все більш пильну увагу політичних діячів та вчених.

В сучасних умовах особливого значення набувають можливості окремого регіону формувати безпеку держави, залишаючись при цьому сталою та прогресуючою територією, спроможною ефективно нейтралізувати економічні загрози або попереджувати їх появу.

Оцінюючи загрози економічної безпеки необхідно враховувати, що деструктивні процеси можуть відбуватися як в самому регіоні, так і мати міжрегіональний характер.

© І.В. Олініченко, 2012

Все вищевикладене актуалізує питання дослідження економічної безпеки регіону та оцінки виникаючих загроз.

Аналіз попередніх публікацій. На сьогоднішній день проблемами визначення та оцінки економічної безпеки держави займаються такі українські та російські вчені-економісти як Л. Абалкін, З. Герасимчук, О. Головченко, О. Шнипко, В. Білоус, О. Бандурка, О. Барановський, І. Бінько, В. Геєць, С. Глазьев, Б. Грієр, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло та ін.

Проте, більшість цих авторів розглядають економічну безпеку на рівні держави, мало звертаючи увагу на регіональні проблеми.

Постановка завдання дослідження. Основною метою статті є дослідження питань щодо:

- визначення економічної безпеки регіону;
- основних аспектів прояву економічної безпеки регіону;
- цільової направленості економічної безпеки;
- структури загроз економічної безпеки регіону.

Викладення основного матеріалу дослідження. Економічна безпека регіону – це система заходів, що направлена на захист економічного простору регіону від зовнішніх та внутрішніх загроз, що перешкоджають ефективному функціонуванню складових регіональної економіки: інституціональної інфраструктури (органів адміністративно-територіального управління і фінансово-кредитних інститутів), сфери виробництва, об'єктів транспорту та зв'язку, науки та наукових установ, систем життєзабезпечення, соціальної сфери [1].

Об'єктом економічної безпеки регіону є регіональна політика як система взаємодії виробничої, соціальної та природно-екологічної сфери. Суб'єктами економічної безпеки регіону, з точки зору економічної психології, є органи державної влади. При цьому, повноваження органів управління в період критичної ситуації повинні бути продовженням їх функціональних обов'язків. Стратегічне управління процесами територіального розвитку в умовах кризи обумовлює об'єктивну необхідність регіонів мати власну концепцію національної безпеки.

Іншими словами, економічна безпека регіону – це сукупність поточного стану умов і факторів, що характеризують стабільність, сталість розвитку економічної території, певну незалежність та інтеграцію з економікою країни, яка виражається у таких проявах:

- можливості проводити власну економічну політику в середині країни;
- можливості врівноважено реагувати на різкі геополітичні зміни в країні;
- можливості здійснювати, або хоча б почати здійснювати, суттєві економічні заходи (не чекаючи допомоги з центру) при виникненні соціально небезпечних ситуацій на територіях, пов'язаних з локальними «економічними хворобами»;
- можливості стабільно підтримувати відповідність існуючих (діючих) на території економічних нормативів світовій практиці, що дозволило б зберегти чи відновити належний рівень життя населення.

В ідеальному варіанті економічна безпека регіону ідентифікується, з однієї сторони, з інтересами його населення, а з іншої – з інтересами України в цілому. В реальній же практиці інтереси регіону часто замінюються поняттям «місцеві інтереси», інтереси держави – інтересами центру, а інтереси населення – інтересами окремих верств населення [3].

Розглядаючи внутрішню структуру економічної безпеки регіону можна виділити три найважливіших блоки:

1. економічна незалежність, яка означає можливість контролю регіональної влади над регіональними ресурсами (у межах повноважень), а також досягнення такого рівня виробництва, ефективності і якості продукції, який би забезпечив її конкурентоспроможність та можливість на рівних приймати участь у міжнародній, міжрегіональній торгівлі, обміні науково-технічними досягненнями;

2. стабільність та сталість регіональної економіки, що обумовлює захист усіх форм власності, створення надійних умов та гарантій для підприємницької діяльності, стримання факторів, здатних дестабілізувати ситуацію (боротьба з кримінальними структурами в економіці, недопущення серйозних розривів у розподілі доходів, які можуть стати причиною виникнення соціальних потрясінь);

3. спроможність до саморозвитку та прогресу, тобто створення сприятливого клімату для інвестицій та інновацій, постійна модернізація виробництва, підвищення професійного, освітницького та культурного рівня працівників.

У комплексі заходів, що формують систему економічної безпеки регіону, найбільше значення має система попередження загроз, які зароджуються.

З позиції економічної безпеки важливо оцінювати та прогнозувати вплив усіх очікуваних загроз, а також економічних і не економічних впливів на їх хід [5].

Причинами виникнення і розвитку кризових ситуацій в регіонах, що визвані загрозами економічної безпеки регіону, можуть стати наступні дестабілізуючі фактори:

- спад виробництва та втрата внутрішнього ринку. Постійне недозавантаження виробничих потужностей, закриття деяких виробництв і, як наслідок, знищення технологічного потенціалу приводить до згортання прогресивного розвитку на власній економічній базі;

- знищення виробничо-технічного потенціалу і деіндустріалізація економіки. Згортання НДКР, скорочення замовлень на високотехнологічну продукцію, перехід висококваліфікованих спеціалістів в інші області знань і, як наслідок, розвиток сировинних і скорочення переробних галузей приводять до деградації науково-технічного персоналу і зниженню конкурентоспроможності території. Наслідки дії даної загрози для регіону мають довгостроковий характер та можуть навіть привести до втрати окремих «ланок» наукового потенціалу і де-інтелектуалізації суспільства.

- втрата продовольчої незалежності. Загострення цінових диспропорцій між промисловістю та сільським господарством, повне відкриття внутрішнього ринку для імпортованих продуктів при відмові від підтримки вітчизняного виробника приводять до зростання невпевненості у стабільному забезпеченні населення продуктами, посилення залежності від поставок з інших регіонів, занепад сільськогосподарського комплексу;

- зростання безробіття та послаблення трудової мотивації. Збільшення навантаження на працюючих громадян (значні соціальні виплати непрацюючим та іншим категоріям населення), зниження рівня життя населення, різка диференціація у доходах, занепад споживчого ринку викликає ріст соціальних конфліктів та негативне відношення до економічних перетворень;

- криміналізація економіки. Зростання економічної злочинності викликає недовіру людей до можливості забезпечення правового захисту;

- безповоротне погіршення стану природного середовища. Збільшення техногенних навантажень і порушення рівноваги природних комплексів приводить до зростання кількості захворювань та вимушеної міграції населення в інші, більш сприятливі регіони;

- порушення фінансового забезпечення території – відображається, в першу чергу, на галузях соціальної сфери, зменшує дотації у місцеві бюджети та приводить до загальної нестабільності як регіональної економіки, так і господарського комплексу країни;

- втрата зовнішнього ринку. Збільшення експорту сировини замість наукоємної та високотехнологічної продукції скорочує валютні надходження та можливість оновлення парку машин і обладнання, формує негативне сальдо зовнішньоторгового балансу. Нераціональне використання валютних кредитів при відсутності суворої нормативної бази роблять операції на внутрішньому ринку непривабливими для іноземних інвесторів.

На нашу думку, предметом діяльності влади у сфері економічної безпеки регіону, зокрема, є:

- виявлення і моніторинг факторів, що впливають на сталий розвиток території в поточний момент і в перспективі;

- формування економічної політики в руслі загальнонаціональної стратегії економічних реформ;

- недопущення дискримінації зі сторони центральних органів по відношенню до території;

- паритетна участь у централізованих програмах з розвитку регіонів, розміщенню державних замовлень тощо.

Сучасний стан української економіки в цілому і регіональної економіки зокрема, коли практично всі регіони опинилися у кризовій ситуації, такий, що вимога забезпечення економічної безпеки має бути включена до числа основоположних принципів формування і реалізації регіональної політики.

Головним напрямом роботи щодо забезпечення реінтеграції економіки України є формування на системній основі державно-правового та господарсько-економічного механізмів стимулювання розвитку вільного національного економічного простору і

раціонального поєднання методів державного і ринкового регулювання розвитку регіонів. Як правило, методи державного регулювання повинні підтримувати, з одного боку, процеси економічної інтеграції регіонів України в цілому, а з іншої – сприяти вирішенню задач комплексного соціального і економічного розвитку окремих регіонів, запобігання в них кризових ситуацій [4].

В числі можливих задач з подолання процесів економічної дезінтеграції необхідно виділити: організацію системи безперервного моніторингу рівнів соціально-економічного розвитку регіонів та дієвості регіональної політики; забезпечення систематичної оцінки заходів державного регулювання з точки зору необхідності і доцільності їх територіальної диференціації; визначення регіональних пріоритетів у розробці і реалізації цільових національних міждержавних програм; стимулювання ділової активності і підприємництва, особливо малого, у кризових регіонах, надання державних гарантій для залучення іноземного капіталу; підтримку розвитку регіональних фінансово-промислових груп, міжрегіональних корпорацій, міжрегіональних асоціацій тощо.

Висновок. Таким чином, структура формування економічної безпеки регіонів України має представляти собою комплекс економічних, екологічних, правових, геополітичних та інших умов, які повинні забезпечувати:

- захист життєво важливих інтересів країни та її територій по відношенню до ресурсного потенціалу;
- передумови для збереження і виживання регіональних структур України в умовах можливої кризи і майбутнього розвитку;
- конкурентоспроможність регіонів на внутрішніх і світових ринках та стійкість фінансового положення країни;
- створення внутрішньої та зовнішньої захищеності від дестабілізуючих дій;
- умови для сталого і нормального відтворення суспільних процесів.

Для забезпечення узгодженості рішень, що приймаються по окремих регіонах із загальною стратегією регіонального розвитку та концепцією економічної безпеки необхідно:

- проведення ранжування регіонів за ступенем негативного впливу ситуацій, що склалися в регіонах, на національну безпеку України, визначення кризових регіонів, ситуація в яких повинна знаходитися під контролем Служби безпеки України;
- визначення пріоритетних заходів, що проводяться з метою зміни ситуації в кризових регіонах і в умовах обмеженості ресурсів;
- безперервний контроль за ходом виконання і оцінка фактичної ефективності заходів, прийнятих до реалізації. Проведення такого контролю дасть можливість приймати своєчасні заходи у випадку наростання до критичного рівня соціально-економічної напруги в регіонах.

Забезпечення економічної безпеки, як країни, так і регіону, не є прерогативою якого-небудь одного державного відомства чи служби. Вона повинна підтримуватися усією системою державних органів, усіма ланками і структурами економіки.

Список літератури

1. Герасимчук З.В. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення: моногр. – Луцьк, 2006. – 281 с.
2. Головченко О.М. Економічна безпека регіону в гарантуванні стабільності національної економіки: моногр. – видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2008. – 398 с.
3. Шнипко О.С. Економічна безпека ієрархічних багаторівневих систем: регіональний аспект: моногр. – К., Генеза, 2006. – 286 с.

4. Федоренко Т.О. Нормативно-правове та інституційне забезпечення економічної безпеки в Україні: проблеми та напрями вдосконалення/Т.О. Федоренко// Стратегічна панорама. – 2009. - №3. – С. 144-147.
5. Экономическая безопасность России: Общий курс: Учебник / Под ред. В.К. Сенчагова. 2-е изд. – М.: «Дело»,2005. – 896 с.

I. Olinichenko

Economic security of regions and overcoming the threat in modern conditions

The article is describing the approaches to determination of economic security of the region, observed its inside structure, characterized factors which realized destabilized influence on economic security of the region.

II. Олиниченко

Экономическая безопасность регионов и преодоление угроз в современных условиях

В статье раскрыто подходы к определению экономической безопасности региона, рассмотрено ее внутреннюю структуру, охарактеризовано факторы, которые осуществляют дестабилизирующее влияние на экономическую безопасность региона.

Одержано 16.02.12